

Erdi BATUR
E. Vali

Sınır Ticareti Nasıl Başladı?

1 978 yılının yaz mevsiminde Denizli – Tavas Kaymakamlığından Ağrı Vali Yardımcılığına tayin oldum. Ağustos ayı sonlarında Ağrı'da göreve başladım. Tek Vali Yardımcısı olarak görev yapıyordum. Dairede işler yoğundu. Ailemi ilk zamanlarda getirmediğim için öğle tatillerinde dairede kalarak biriken kartonlardaki yazıları okuyup imzalamaya çalışıyordum.

Bir gün öğle tatili sırasında imza işlerini bitirdikten sonra, odamda bulunan kitapları gözden geçirip, inceleme fırsatını buldum. Bir kitapçık ilgimi çekti. Yeşil renkli bu kitap

Sınır ticareti uygulaması ilk olarak Ağrı Güreş Sınır Kapısı'ndan 1978 yılı sonlarında başlamıştır. Denilebilir ki, bu uygulama hükümetin bilgisi dâhilinde, izin alınmak suretiyle yapılan ilk sınır ticaretidir.

“Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ile İran Şehinşah Hükümetleri arasında yapılan anlaşmalar” başlığı taşıyordu. Sayfalarını çevirirken iki ülkeyi ilgilendiren sınır ticareti ile ilgili yönetmeliğin maddeleri bana pek ilginç geldi. Yönetmeliğin hükümleri uygulandığı takdirde yaşadığımız ortamda çok büyük ferahlık yaratacaktı. Yönetmelikte “sınır vilayetleri ihtiyaç duydukları malları nakdi yahut ayni (takas yolu) karşılayabilir” ifadesi yer alıyordu. Bu hüküm, o günler için çok önem ifade etmekteydi.

Akaryakıt Sıkıntısı

O günlerde ülkemizde had safhada döviz ve akaryakıt sıkıntısı vardı. Akaryakıt bulmak büyük sorun teşkil ediyordu. Yokluğundan dolayı araçlar yollara çıkamıyordu. Herkes-te akaryakıt bulma endişesi ve telaşı vardı. Araç sahipleri ve sürücüler her akaryakıt istasyonunda yakıt bulamıyorlardı. Karayolu ulaşımında nakliyat güçlükler içerisinde yapı-lıyordu. O günleri yaşayanlar sıkıntı-nın ne kadar büyük olduğunu gayet iyi hatırlar.

Ağrı İlinin Konumu

Ağrı ili sınır vilayetidir, İran ile komşudur. İlin Doğubeyazıt ilçesinden Gürbulak sınır kapısı ile irtibat sağ-lanır. Her türlü araç bu sınır kapısından İran'a geçmektedir. Önemli bir geçit kapısıdır. Tarihi ipek yolu bu kapıdan geçmiş olup Çin'e kadar gi-den bir yolun başlangıcıdır. Önemli bir geçit yolu olması sebebi ile her gün yüzlerce – binlerce yerli ve ya-bancı araç geçiş yapmaktadır.

O yıllarda ülkemizde döviz sıkıntısı olduğundan yurt genelinde akarya-kıt bulma büyük sorun teşkil ediyordu. Yerli araçlar İran'dan dönerken, araçlarına ilave ettirdikleri depolar-da motorin getiriyor, ülkemiz sınır-larına girdikten sonra Doğubaya-

zıt'ta satıyorlardı. Bu her geçen gün artan bir şekilde devam etmekteydi. Nerede ise pazar kurulmuştu.

O aylarda İran'da rejim değişikliği olmuş, Şahlık rejimi yerine İran İslam Devleti kurulmuştu. Sınıra yakın İran şehri Mako'yu ilk ziyaretimde dükkân vitrinleri mal ile dolu iken rejim değişikliğinden sonra gittiğim-de boş olarak görmüş, Mako'da gö-rüştüğümüz birkaç esnaf “birşey sa-tamıyoruz, birşey de gelmiyor” diye yakınmalarını dile getirmişlerdi.

Sınır Ticareti Fikrinin Doğuşu

Akla, hemen sınır ticareti geldi. Sınır illeri ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla komşu ülkelerin sınır bölgelerinde yaşayan insanların karşılıklı olarak yaptığı kendine özgü bir ticareti harekete geçirmeye ortam müsait idi. Sınır bölgelerinde yaşıyan insanların ihtiyaç duydukları malları kendi bölgelerinde bulamayınca, komşu ülkeden daha kolay ve ucuz olarak temin edebilmesi ve karşılanması mümkün olabilir diye düşündük.

Sınır ticareti gerçekleştiği takdirde, bölge insanların bir biri ile daha yakınlaşacağı, karşılıklı güven ortamının oluşması ile bölge barışının gelişmesine de yardımcı olacağı var-sayımını da göz ardı etmedik.

Sınır bölgelerinde yaşayan insanlara eğer ihtiyaçları sınır ötesinde karşılanması mümkün olabiliyorsa, bunu kolay biçimde edinme imkânı veren sınır ticareti, sınırlı ölçüde uygulan-dığında ekonominin bütünlüğüne yönelik sorunlar ortaya çıkarma-dan, bölgede yaşayanlara dolaylı olarak ekonomik destek de sağla-yarak amacına ulaşmış olabileceğini düşündük.

Böylece bölge ekonomisine canlılık getirmesi yanında ucuza mal temini kolaylaşacak, kaçakçılık önlenecek, girişimciliği yükseltecek, bölge

halkının refah düzeyini arttıracak, yerinden yönetimi geliştirecek, demokratik hayatın gelişme sağlama-sına olumlu katkı sağlayacağı dü-şünce ve kararı ile harekete geçtik.

Karar Verilmesi

Konuyu Ağrı Valisi Sayın Muzaffer Yüce'ye açtım. Ağrı'da had safhada akaryakıt sıkıntısı çekildiğini, bunun ekonomik hayata olumsuz etkilerinden söz ederek, buna çözüm bulabileceğimizden bahsettim. Çözüm sağladığımız takdirde kaçakçılığında önüne geçilerek ekonomide rahatlık yaratacağından söz ettim. Vali bey bunu nasıl yapacağımızı sordu. Cevap olarak yönetmelikten söz ettim. Sonra Türkiye ile İran arasında müşterek olarak yapılan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ile İran Şehinşah Hükümetleri arasında yapılan anlaşmalar" kitapçığındaki yönetmeliğin ilgili maddelerini gösterdim. Yönetmelik maddelerine göre "sınır vilayetleri ihtiyaç duydukları malları nakdi yahut aynı (takas yolu – mal değişimi) şekilde karşılayabilir" hükmünü çalıştırdığımız takdirde akaryakıt sıkıntısına çözüm bulabileceğimizden söz ettim.

Her işin başlangıç aşaması zor olur. Bir altyapı ister. O tarihe kadar yapılmış, uygulamaya konulmuş bir sınır ticareti örneği yok. Bu sebeple nasıl yapılacağını gösterir bir mevzuatta da yok. Fakat önümüzde yaşanan büyük bir sıkıntı var. Akaryakıt kıtlığının dev gibi bir sorun olarak karşımızda durduğundan söz ettim.

Sınır ticaretinin Ağrı halkına yararlı olacağını düşünen Vali Muzaffer Yüce cesur ve atak bir kararla "sınır ticaretini yapalım" önerimi kabul etti.

Ön Çalışmalar

Bu karar üzerine sınır ticaretinin nasıl yapılabileceği yönünde incelemelere, araştırmalara başladık.

Fakat kaynak bulmakta zorlandık. Konuyu Vali Bey Ticaret Bakanlığına aktardı. Bakanlık ilgilileri "sınır ticareti" konusunu olumlu karşıladılar ve yapılmasına sözlü olarak destek verdiler. Parasal yönden bir söz veremediler. "Yapın da görelim" dediler. "Şöyle yapabilirsiniz" diye bize yazılı bir metin de gönderemediler. Bu görüşmelerden sonra araştırma alanımızı genişletmek ihtiyacını duyduk. Valilik imkânları ile bir miktar akaryakıt alabilirdik ama bu yeterli olmayabilirdi. Sınır Vilayetleri ihtiyaç duydukları malları nakdi yahut aynı karşılayabilir denildiğine göre, takas yolu ile de bu ticareti yapılabileceğini düşündük. Diğer bir ifade ile mal verip karşılığında mal almak suretiyle bunu nasıl gerçekleştirebilirdik bu konu üzerinde düşünmeye başladık.

İran'dan bizim alacağımız mal belli idi. Akaryakıt almak istiyorduk. Para bulabilirsek sorun yoktu. Ama bunun haricinde ne satabilecektik. Bu konu üzerinde durmaya başladık. Piyasa araştırmasına giriştik. Hal'deki esnaf ile görüştük. Sınır ticaretinde kendilerinin mal olarak ne verebileceklerini sorduk. Esnaf'ta ellerinde bulunan kuru soğan, patates, elma verebileceklerini, istendiğinde de bu meyvelerin çeşidini arttırabileceklerinden söz ettiler. Hal'den meyveleri kamyon ile alıp İran'a götüreceğiz karşılığında da akaryakıt alacağız. Hal'den aldığımız meyve karşılığı, ücret nasıl ödeneceğini konusunu sonraki günlere bıraktık. Hal'den meyve temin etme fikri bize de cazip geldi. Esnaf'ta bunu kolayca temin edip sağlayacağına söz verdi.

Konuyu Vali Beyle görüşüp bir değerlendirme yaptık. Sonra İran tarafında yapılan gayri resmi görüşmelerde, komşu halkında sınır ticaretine olumlu baktıkları izlenimini edinmemiz bizi cesaretlendirdi.

Görüşmeler

Bu süreçte Vali Bey İran Tebriz Bölge Valisi ile telefon da sınır ticareti konusunda bir görüşme yaptı. Bu görüşme sonucunda Tebriz Bölge Valisi, Vali Beyi Tebriz'e davet etti. Sonrasında Tebriz Bölge Valisinin Ağrı'yı ziyaretleri takip etti. Bu görüşmelerin sonucunda sınır ticaretinin yapılması kararlaştırıldı. Bu görüşmeler ve sınır ticareti ile ilgili aşamalar süreç içerisinde İçişleri, Ticaret, Bayındırlık Bakanlığının ilgili birimlerine Vali Bey tarafından iletildi.

Hazırlıklar

Sınır ticaretinin başlayabilmesi için bir altyapı hazırlığı yapmak gerekiyordu. Sistemi bir hukuki düzene oturtmak gerekli idi. Akaryakıtı getirmek için önce araç temin etmek gerekli idi. Tanker Köy Hizmetleri Müdürlüğünde mevcuttu (o zaman ki adı ile Yol Su Elektrik Müdürlüğü). Akaryakıt nakliyatı için bu aracı kolayca temin edebilirdik. Bunun yanında elde para olması gerekiyordu. Her işletmede sistemin çalışması diğer bir ifade ile çarkın dönmesi için paraya ihtiyaç vardı. Parayı da İl Özel İdaresinden temin edebilirdik. Her iki kurum Valilik emrinde çalıştığı için araç ve para temini kolaylaşıyordu.

Her birliğin bir kuruluş dayanağı olması zaruridir. Bu itibarla yapılacak çalışmalarında hukuki bir dayanağa ihtiyacı vardır. Bu sebeple bu dayanağı da sağlamak gerekiyordu. Bu gerçeği göz önünde tutmak gerekiyordu.

Hukuki dayanak

5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, illere yetki ve görev yönünden, yetki genişliği esasını getirmiştir. "İl genel idaresinin başı ve mercii Vali'dir." Vali, İl'de Devletin ve Hükümetin

temsilcisi ve ayrı ayrı her Bakan'ın mümessili ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtasıdır.

İl'in idari, mali, ekonomik, kültür, sağlık ve sosyal durumu ile Hükümetçe alınmış karar ve tedbirlerin sonuçları ve bunların halk üzerinde etkileri hakkında yılsonunda veya lüzum gördükleri sair zamanlarda ilgili Bakanlıklara rapor verirler denilmek suretiyle hizmet alanını göstermiştir.

Ayrıca Valilerin, görevli bulundukları il'de üretimin arttırılması, ticaret ve ulaştırma işlerinin kolaylaştırılması ve geliştirilmesi, çiftçinin kalkındırılması, umumi refahın sağlanması gibi konular üzerinde gerekli tedbirleri alıp bu konulara yönelik planlamalar yapar denilmek sureti ile kapsama hayli geniş görevler verilmiştir. İller İdaresi kanunun Valilere vermiş olduğu yukarıda sıralanan görev ve yetki sınırları içerisinde hareket edilmesi yanında, Türk ve İran Hükümetleri arasında yapılan anlaşmalar gereğince hazırlanan yönetmeliğin ilgili maddesinde zikredilen "sınır ticaretinin ihtiyaç duyulan malların para veya takas yoluyla karşılanmasına imkân veren hükmü" ile hukuki zemin de bulunmuş oluyordu.

Sınır ticaretinin başlayabilmesi için bir altyapı hazırlığı gerekiyordu. Önce bir yönetmelik hazırladık. Yönetmelik ile yapacağımız çalışmaların sınırlarını belirledik. Sınır ticaretinin nasıl işleyeceğini, akaryakıtın para ile alındığında ödemenin yapılış şeklini, takas yolu ile alındığında sistemin nasıl işleyeceğini içeren bir yönetmeliği Valilik makamının tasdiki ile hazırladık.

Yönetmelik ile Valilik imkânlarını tespit edip sıraladık. Sınır ticaretinin başlanıp devam ettirilebilmesi için önce araç temin etmek gerekiyordu. Alacağımız akaryakıtı tanker ile getireceğimizden bunu Köy Hizmet-

leri Müdürlüğünden (YSE) temin ettik. Akaryakıt ödemesini yapabilmek için finansal kaynağı da İl Özel İdaresi'nden temin etmeyi kararlaştırdık. Akaryakıt satışından elde edilecek gelirden ödenmek suretiyle İl Özel İdaresinden borç almaya karar verdik.

Bu çalışmalar yapılırken Valilik bünyesinde ve emrinde Birlik kurduk. Birliğin yazışmaları için Özel İdare'den fazla mesai ücreti vermek suretiyle bir şef görevlendirdik. Kırtasiyesi ve telefonu da Valilikçe karşılanarak, Valilik binasında bir oda tahsis ettik. Böylelikle az masraf ile bir büro kurmuş olduk. Diğer önemli esas konu ise İran'dan gelecek akaryakıtın halka nasıl intikal ettirileceği ve bununla ilgili çalışmalar önem arz ediyor olmasıydı.

Valilik köy hizmetleri çalışmalarında araçlara akaryakıt temininde güçlük çekiyordu. Köye yönelik çalışmaların aksamadan devam etmesi ile yıllık çalışma programının gerçekleşmesi önemli idi. Diğer yandan halkın çektiği sıkıntı komşu İran'dan gelecek akaryakıt ile sorunun çözülme ulaşması gerçekleşmiş olacaktı.

Ağrı merkez ve yakın çevresinde 10'nun üzerinde akaryakıt istasyonu mevcut idi. Halka dağıtılmak üzere istasyonların hepsine akaryakıt vermek mümkün değildi. Keşke verebilme imkânı olabilseydi. Ama imkânlar kıttı. Gelecek ne gösterecek bir görelim diyorduk. O itibar ile akaryakıtın halka dağıtılmasını belirlenecek bir istasyon tarafından yapılmasını kararlaştırdık. Çünkü kontrol konusu da önemli idi. Böylece hazırlığımızı tamamladık.

Sınır Ticaretinin Başlaması

Sınır ticareti uygulaması ilk olarak Ağrı Gürbulak Sınır Kapısı'ndan 1978 yılı sonlarında başlamıştır. Denilebilir ki, bu uygulama hükümetin

bilgisi dâhilinde, izin alınmak suretiyle yapılan ilk sınır ticaretidir.

Sınır ticareti yapılacağı önceden Gürbulak Gümrük Müdürlüğüne bildirilmiş, sınırdan araçlar görev belgesi ile geçerek İran'a gönderilmiştir. İran yetkililerinin sınıra yakın gösterdikleri bir yerden dolum yaptıktan kısa bir süre içerisinde Ağrı'ya dönmek suretiyle ilk sınır ticaretini başlatmış olduk.

İlk seferde alınan motorin (mazot) Türk Parası karşılığında alınmıştır. Başlangıçta hep para verilmek suretiyle alınmıştır. İlk seferde getirilen motorin Köy Hizmetleri Müdürlüğü'nün depolarına konulmuştur.

Önceleri günde bir boş tanker gönderirken, süreç içerisinde ihtiyacın karşılanması için daha fazla tanker göndermeye başladık. Kısa bir süre sonra halka da Valilikçe belirlenen akaryakıt istasyonundan motorin verilmeye başlanmıştı. Dağıtımdan halkta memnun olmuştu.

Uzun sefere çıkacak kamyon sürücülerine gideceği yere götürecektik kadar motorin vermeye başladık. Ama isteklerin arkası artarak geliyordu. Bu kez gidiş-dönüş motorin istekleri ortaya çıkmaya başladı. Tayini çıkan memurlar kamyon şoförleri ile gelip tayin yazısını da göstererek istedikleri motorini kontrollü şekilde karşılamaya çalıştık.

İl'de diğer akaryakıt istasyonları açıldı. Onlara akaryakıt geliyordu ama ihtiyacı karşılayamıyorlardı. Akaryakıt sıkıntısı yurt genelinde vardı. Ağrı ili de bunun sıkıntısını çekiyordu.

Ağrı'da akaryakıt sorununu çözmeye başladığımız süreçte komşu Erzurum, sonra Kars, daha sonra Van Valilerinin mütevazı akaryakıt ihtiyaçlarını karşılamaya da gayret ettik.

Bakanların Ziyareti

1979 yılının bahar aylarında Devlet Bakanı Sayın Salih Yıldız ile Ticaret Bakanı Sayın Teoman Köprülü Ağrı'ya ziyarete geldiler. Kendilerine Gürbulak sınır kapısında açık havada kalabalık bir topluluk önünde brifing verildi. Vali Muzaffer Yüce yapmış olduğu açıklayıcı konuşmasının bitiminde, mütevazı bir davranış içerisinde bulunarak "Sınır Ticaretini ortaya çıkaran ve uygulamada emeği geçen Vali Yardımcısı Erdi Batur'a söz veriyorum" diyerek kadirşinaslık gösterdi. Yazıda dile getirdiğim bilgileri açıklayan özet bir konuşma yaparak Bakan Beyleri ve kalabalığı bilgilendirdim.

Sonrasında her iki Bakan'da yapmış olduğu konuşmalarda Sınır Ticaretinin öneminden bahsederek, başlatılmasının yerinde olduğu, bölge halkı ihtiyacının karşılanması da çok yararlı olduğunu, bu güzel çalışmanın diğer illere de örnek olması temennilerinde bulunarak memnuniyetlerini belirten sözlerle Ağrı Valiliğinin çalışmalarını kutladılar.

Bakanlar ile yapılan özel görüşmede Vali Bey Sınır Ticaretinin geleceğinden söz açarak "ticareti başlattık, Valilik olarak uzun süre bu ticareti devam ettirmeyi düşünmeyip Devletin ilgili birimlerine devretmek istiyoruz" sözlerine karşılık her iki Bakan'da "başlattığınız bu hareketi devam ettiriniz" diye karşılık verdiler.

Başbakan Sayın Bülent Ecevit'in Ziyareti

Vali Muzaffer Yüce il sorunları ile ilgili görüşmeler yapmak üzere Ankara'da bulunuyordu. Yaptığımız telefon görüşmesinde 1979 yılı yaz mevsiminde Başbakan'ın Vilayeti-mize geleceğini söyledi. Bu haber üzerine yapılan hazırlıklar içerisinde İran'dan daha fazla akaryakıt gel-

mesi için girişimlere ağırlık vererek teminine çalıştık. İlk olarak motorin yanında benzin de getirerek depoladık. Ziyaret sebebi ile çevre illerden gelecek araçları düşünerek tedbir almamız da çok yerinde oldu.

Başbakan Ağrı'ya geldiklerinde gezi programında Gürbulak sınır kapısı ziyaretleri de vardı. Orada kendilerine bir brifing verildi. Kalabalık bir topluluğunun hazır bulunduğu Gümrük binası önünde Vali Muzaffer Yüce yaptığı "hoş geldiniz" konuşmasının ardından söze Sınır Ticaretini getirdi. Sınır Ticareti ile Ağrı'da akaryakıt sıkıntısının giderildiğini, ilde yaşayan insanların her zaman akaryakıt bulabildiklerinden bahisle alınan tedbirler sayesinde akaryakıt sıkıntısının kalmadığından söz etti. Ayrıca, akaryakıt bulabilme imkânı ile il'de uygulanan yatırım programlarının aksamadan yürütülerek, özellikle Köy Hizmetleri Müdürlüğünün köylere yönelik çalışmalarının aksamadan yürütüldüğünü ve bunun yanında yatırımcı kuruluşları akaryakıt bulmalarında yardımcı olduğunu dile getiren konuşmasının bitiminde Sınır Ticaretinin ortaya çıkmasında emeği geçen biri olarak benden de söz ederek teknik bilgileri vermek üzere mikrofona davet etti.

Vali beyin habibir kadirşinaslığını her zaman takdirle anarım. Yapmış olduğum konuşmada Sınır Ticaretinin kısaca özetini açıklayıp sistemin nasıl çalıştığından söz ettim.

Başbakan Bülent Ecevit yaptığı konuşmada; Sınır Ticaretinin Ağrı'da ilk olarak başlayıp uygulanması sonucu akaryakıt sıkıntısının giderilmesinden dolayı memnuniyetini ifade ederek Ağrı'da başlanan bu uygulamanın diğer sınır il'lerine de örnek olmasından bahisle yaygınlaştırılıp alınacak iyi sonuçlarla halkın ihtiyaçlarının giderilmesinde yararlı olacağını ifade etti. Ağrı'da alınan

bu sonuçla 67 ilden biri akaryakıt sıkıntısından kurtarmış olmasından bahsederek başta Vali olmak üzere emeği geçenleri tebrik etti. Devamında Ağrı ilinin kalkınmasında yapılacak işlerden söz ettikten sonra ülkenin genel sorunlarına değinen konuşmasını sürdürdü.

Takas Yolu ile Alım

İlerleyen süreç içerisinde takas yolu ile de akaryakıt almayı İranlı yetkililere teklif ettik. İran'ın sınıra yakın bölgesinde yaşayan halkın meyve istekleri olması üzerine, konuya İran yetkilileri de sıcak baktılar. Vali beyin İran Tebriz Valisi ile görüşmelerinde takas yolu ile akaryakıt alınabileceği konusunda karara varılmış olduğundan hal'deki esnaf ile görüşmelerde kuru soğan, patates, elma vb. meyveleri satabileceğimiz kesinleşti. Her iki tarafın kabulü ile takas yolu ile akaryakıt ticareti başlamış oldu.

Takas yolu ile ticareti şu şekilde işler hale koyduk. Hal'deki esnaf aralarında anlaşarak diyelim ki bir kamyon patates yahut elma yüklüyor, hal'deki görevlinin gözetiminde kimden ne kadar alındığının kaydı tutuluyor. O günün fiyatı üzerinden hesabı yapılarak alacağı deftere yazılıyor. Valilikten almış olduğu yazı ile kamyon sürücüsü Gürbulak sınır kapısından çıkarak belirlenen yerde malı teslim ediyor. Karşılığında biz akaryakıt alıyoruz. Gönderdiğimiz bir kamyon mala karşılık yirmi tonluk üç tanker mazot alıyorduk. Getirilen mazot belirlediğimiz akaryakıt istasyonuna boşaltıldıktan sonra halka kısa sürede intikal ettirilerek parası banka hesabına yatırılıyordu. Valilik denetiminde akaryakıt istasyonuna da yaptığı hizmet karşılığı devletin tanıdığı olduğu kadar da komisyon ücreti veriliyordu. Banka hesabında toplanan para hal görevlisi gözetiminde esnafa dağıtılıp işlemler aksatılmadan sürdürüldü.

Takas yolu ile sınır ticareti her iki tarafında yararına oluyordu. Biz bir kamyon patates yahut kuru soğan verdiğimizde üç tanker mazot alıyorduk. İran petrol üreten ülke olduğundan orada mazot ucuza satılıyordu. Bizde iç piyasaya göre bu mazotu ucuza almış oluyorduk. Hal-ka satarken, Hükümetin tespit ettiği fiyat üzerinden satmak zorunda olduğumuzdan oldukça kar bırakıyordu. Aslında Valilik düşüncesi ticaret yapmak değildi. Bölge halkına hizmet için bu işe girişmişti. Akaryakıt sıkıntısını gidermek için girişilen bu sistemin işleyişi doğal olarak kazanç sağlıyordu.

Aynı şekilde İran tarafı da takas yolu ile ticaretten yararlanıyordu. Bölgenin bulmakta sıkıntı çektiği malı bizden temin ediyor, almış olduğu mal kendi iç piyasasına göre O'na da ucuz geliyordu.

Takas yolu ile ticaret her iki tarafa da kolaylık sağladığı için bu süreci devamlı çalıştırdık. Bizim tarafta hal'den aldığımız mallar takas yolu ile satılıp karşılığında para ödenmesinde hiçbir aksama ve pürüz olmadı. Alınan malın bedeli günün rayici-ne uygun olarak kısa sürede ödendi.

İran'ın Tutumu

Başbakanın Ağrı'ya ziyaretlerinden hemen sonra İran akaryakıt göndermeyi durdurdu. Neden durdurulduğunu öğrenmek için Valiliğimizce Tebriz Valisi ile telefon görüşmeleri yapıldı. Fakat bu görüşmelerde istenilen sonuç çıkmayacağı düşünülerek zamanın İran Dışişleri Bakanın şahsına bir mektup yazdık. Sınır Ticaretinin devam etmesi isteklerimizi tekrarladık.

Kısa bir süre sonra akaryakıt alımlarına tekrar başladık. Sonradan öğrendiğimize göre iki Bakanın arasından Başbakan'ın ziyaretleri İran Hükümetine bu yönde karar almaya

sevk etmiş. Daha fazla akaryakıt talebi olabileceğinden çekinilmiş. Ağrı Valiliğinin istekleri üzerine tekrar başlatıldığını öğrendik. Akaryakıt alımları tekrar aksamadan devam etti.

Sınır Ticaretinin Önemi

Sınır Ticaretinin başlanılmasına karar verdiğimizde elimizde bir mevzuat yoktu. Ne yapacağımız, nasıl hareket edeceğimizi belirten bir yazılı metin bulamadık. Ticaret, Sanayi ve İçişleri Bakanlıkları ilgili birimleri ile görüşmelerden istenilen bir sonuç da elde edemedik. Elimizde yalnız "Türk Hükümeti ile İran Şah Hükümetleri arasında yapılan anlaşma" ya dayalı sınır ticaretine imkân veren yönetmelik vardı. Yönetmeliğin "sınır vilayetleri ihtiyaç duydukları malları nakdi yahut aynı (takas yolu) şekilde karşılayabilir" hükmü anahtar görevi ifa etti.

Ağrı ilinin, diğer bir ifadeyle, Türkiye'nin Sınır Ticareti ile tanışması bu şekilde olmuştur. 1978 yılında yaşanan döviz darboğazı ülkede akaryakıt sıkıntısına sebep olmuştur. Petrol krizine çare bulabilmek için yöntemler aranmış ve İran ile yapılan temas ve görüşmelerden sonra para yahut mal karşılığı petrol alabilme kapısı açılmıştır. Böylece Türkiye'de Ağrı Sınır Ticareti yapan ilk sınır ili olmuştur.

Ağrı ilinde 1978 yılı sonlarına doğru başlatılan sınır ticareti bir ilktir. Neredeyse, yok imkânlar dâhilinde içerisinde işe girilmiş, daha önceleri hiç tecrübe edilmemiş bir ticari teşebbüs olmuştur. Valiliğimizin başlatmış olduğu bu teşebbüs başarılı bir örnek olması sebebiyle takip eden yıllarda hızlı bir gelişme göstererek, bu tür ticaretin diğer sınır ve kıyı illerine yayıldığını gözlemlemekteyiz. Kısa özet bir bilgi verecek olursak;

Ağrı, Van, Hakkâri, Erzurum ve Kars illeri Gürbulak, Kapıköy ve Esendere sınır kapılarından İran ile,

Iğdır İli Dilucu kapısından Nahçıvan ile, Gaziantep İli Cilvegözü, Öncüpınar ve Karkamış kapılarından Suriye ile, Mardin İli Nusaybin sınır kapısından Suriye ile,

Şırnak İli Habur sınır kapısından Irak ile, sınır ticareti yapılmaya başlanmıştır.

Aynı şekilde Trabzon, Samsun, Artvin, Ordu, Giresun, Erzurum, Rize, Kastamonu, Sinop, Zonguldak illerinin Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) içindeki ülkelerle sınır ve kıyı ticareti yapmalarına Hükümetçe izin verilmiştir.

Sonuç

Sınır Ticareti, sınır illerinin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla komşu ülkelerin sınır bölgelerinde yaşayan halkın karşılıklı olarak yaptığı kendine özgü bir ticarettir. Hacim ve yekûn itibarı ile büyük olmayan ticaret şekli ve işlemleridir. Komşu ülkeler arasında yapılan görüşmeler sonucu anlaşmalar ile düzenlenir. Bir dış ticaret şekli olarak, dar anlamda mal ve hizmet alımlarını ifade eder.

Bir ilin sınır ticareti yapabilmesi için "komşu il" statüsünden yararlandırılması gerekmektedir. İlgili bakanlık temsilcilerinden oluşan kurulun teklifi üzerine Başbakanlıkça kararlaştırılır. Sınır ticaret belgesi alınma zorunluluğu getirilmiştir. Önceleri sınır ticareti Dış Ticaret Müsteşarlığı koordinatörlüğünde iken şimdi ise Ekonomi Bakanlığınca yürütülmektedir.

1979 Eylül ayı başında Aydın Vali Yardımcılığına tayin olmam sebebi ile Ağrı'daki görevimden ayrıldım.